

Bemærkninger til forslaget

Den 29. august 1943 er en skelsættende dag i den nyere danmarkshistorie. Efter mere end 3 års samarbejde mellem den danske og den tyske regering blev samarbejdspolitikken den dag brudt. Den 29. august er derved kommet til at stå som en særlig mindeværdig dag i danskernes bevidsthed. På det tidspunkt havde modstanden mod besættelsesmagten vokset sig så stærk i befolkningen, at regeringen måtte opgive sin samarbejdspolitik og ophøre med at fungere. Den 29. august er derved kommet til at stå som ærefuld dag i danmarkshistorien. Hvis det officielle Danmark havde fået lov at fortsætte samarbejdspolitikken med nazisterne ud over den 29. august 1943, ville Danmark i andre nationers øjne have fremstået som en del af den nazistiske alliance. Danmark kan ikke nok takke de frihedskæmpere, der med livet som indsats arbejdede for og opnåede, at Danmark kunne gå ud af 2. verdenskrig med æren i behold.

Kun få år tidligere indgik Danmark den 31. maj 1939 den dansk-tyske ikkeangrebspagt. Ved Tysklands besættelse af Danmark den 9. april 1940 udsendtes uden modsigelse fra den danske regerings side meddelelse fra den tyske Rigsregering bl.a. om, at Danmark skulle »undlade enhver Modstand mod de tyske Tropper ved Besættelsen af Landet«. I 1941 tilsluttede Danmark sig – ligeledes som et led i samarbejdspolitikken – den såkaldte Antikominternpagt. Den var oprindeligt i 1936 indgået som en alliance mellem Nazityskland og Japan. I 1937 fik den tilslutning fra Mussolinis Italien, i 1939 fra den japanske lydstat, Manchuriet, og fra Ungarn og Francos Spanien. I 1941 tilsluttede Bulgarien, Kroatien, Danmark, Finland, Nanjing-Kina, Rumænien og Slovakiet sig denne aftale og gav dermed moralsk og politisk støtte til Hitlers regering i Berlin. I 1942 drog danske soldater i krig på Østfronten iført tyske uniformer, men under Dannebrog og med den danske regerings samtykke. Det er alt sammen begivenheder, som det officielle Danmark helst ville glemme efter befrielsen.

I de første år af besættelsen var der i regeringen og hos det politiske flertal bestående af Socialdemokratiet, Venstre, Det Konservative Folkeparti og Det Radi-

kale Venstre ingen sympati for den modstandsbevægelse, der uvilkårligt opstod som reaktion mod Nazitysklands besættelse af Danmark. De store aviser og radioen beskrev modstanden meget negativt, og der var indført censur, dvs. begrænsninger af, hvad der måtte siges offentligt. F.eks. blev historikeren Vilhelm La Cour og politikeren Arne Sørensen fra Dansk Samling idømt henholdsvis 80 og 60 dages fængsel i 1941, fordi de havde udtalt sig kritisk om tilpasningen til besættelsesmagten. Politiet blev sat til at opspore og anholde modstandsfolk samt til at nedkæmpe uroligheder.

Samarbejdet mellem den tyske besættelsesmagt og den danske regering fortsatte gennem 1940, 1941 og 1942 trods stadig stærkere folkelig modstand. I 1943 gav tyskerne tilladelse til, at der kunne afholdes valg til Folketinget og Landstinget. De partier, der bakkede op om samarbejdspolitikken med den tyske besættelsesmagt fik ved valget i marts 1943 tilslutning fra næsten 95 pct. af vælgerne, og valget blev af politikerne fortolket som en stor sejr for samarbejdspolitikken. Samarbejdspartierne var Socialdemokratiet, Venstre, Det Konservative Folkeparti og Det Radikale Venstre.

Det var modstandsbevægelsens vurdering, at samarbejdet mest var til gavn for den tyske krigsførelse, og i modstandsbevægelsen var der ikke tvivl om, at Danmark burde yde en aktiv indsats for, at tyskerne ville tabe krigen. Mange grupperinger af modstandsfolk stod bag aktioner mod besættelsesmagten. En lang række illegale blade blev udgivet. Sabotagehandling blev indledt. Modstandsfolkene vurdering deltes efterhånden af stadig flere danskere. Et folkeligt oprør var på vej og gav sig udtryk bl.a. i de strejker, der i 1943 opstod flere steder i landet. På overfladen handlede strejkerne om lønkrav, men alle var klar over, at der bag brugen af strejkevåbnet lå en omsiggribende vrede mod besættelsesmagten og en markant utilfredshed med samarbejdspolitikken. Især i Odense og Esbjerg udviklede der sig i begyndelsen af august 1943 omfattende strejker og uroligheder. Fra disse byer spredte augustoprøret sig til andre danske byer – bl.a. Århus, Aalborg og Frederikshavn. Oprøret op-